

Een goede illustratie van de werkwijze van de auteur is het verhaal achter de iconische foto van Robert Capa, *The Falling Soldier*, die dateert uit de periode van de Spaanse Burgeroorlog. Dat beeld verscheen voor het eerst in een reeks met andere foto's over de Spaanse Burgeroorlog in het Franse tijdschrift *Vu* in 1936. Een jaar later stond het in het blad *Life*. Het onderschrift maakte duidelijk dat het om een Spaans soldaat ging die door het hoofd geschoten werd. In 1975 werd de polemiek rond de foto aangescherpt door de publicatie van Philip Knightleys *The First Casualty*, waarin de auteur veel vragen stelt bij de manier waarop dat beeld tot stand was gekomen. Hoe kan het zijn dat Capa net dat moment heeft kunnen inblikken? Waarom zien we geen bloedsporen op het witte hemd? Een andere reeks onderzoekers, onder wie Richard Whelan, de biograaf van Capa, zijn ervan overtuigd geraakt dat de foto het resultaat is van een militaire oefening waarop Capa aanwezig was, terwijl anderen beweren dat hij nooit op die plek is geweest en dat de soldaat later nog levend is teruggezien. Dat sluit dan aan bij de complexe discussie die tot op heden loopt over de identificatie van de soldaat en de plaats waar de foto genomen is: Whelan stelde in een beschrijving in 1985 Cerro Muriano als plaatsbepaling voor en een gewezen soldaat identificeerde in een getuigenis in 1995 de soldaat als Frederico Borrell García. De Spaanse professor Susperregui weerlegt de locatie dan weer. In 2009 toonde hij aan dat het landschap van Cerro Muriano niet overeenkomt met dat op de foto.⁶

De discussie blijft tot op heden open en toont de geladenheid en complexe aard van historische iconen. Hoewel van den Berghe in de inleiding aankondigt dat hij zal stilstaan bij het proces van iconisering, beantwoordt hij die vraag bij elke foto maar zijdelings of impliciet. Hoe komt het met andere woorden dat een specifiek beeld uitgroeit tot een icoon? In die zin had dit werk kunnen aansluiten bij internationale studies over iconen en fotografie.⁷ Daarnaast ontbreekt een conclusie waarin er een link gelegd wordt tussen de foto's. Die staan op zich los van elkaar, maar de beeldtaal en de werking van historische foto's loopt op een zeker niveau toch gelijk.

Dat neemt niet weg dat van den Berghe met deze rijk geïllustreerde uitgave zeer belangrijk werk heeft verricht in het veld van de visuele cultuur, door de mythe achter een aantal historische foto's te nuanceren of toe te lichten en daarbij de foto als bron centraal te plaatsen.

1 Marga ALTENA, *Visuele strategieën. Foto's en films van fabrieksarbeiders in Nederland (1890-1919)*, Amsterdam: Aksant, 2003.

2 Mirelle THIJSSEN, *Humanistische fotografie en het geluk van de alledaagsheid. Het Nederlandse bedrijfsfotoboek*, Universiteit Utrecht, doctoraal proefschrift, 2000.

3 Anne ROEKENS, Des clichés révélateurs. L'intérêt des photos amateurs pour l'écriture de l'histoire. In: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, (2008)20, pp. 267-279.

4 Anne CORNET & Florence GILLET, *Congo-Belgique 1955-1965. Entre propagande et réalité*, Brussel: La Renaissance du Livre/SOMA, 2010.

5 Gie VAN DEN BERGHE, *Kijken zonder zien. Omggaan met historische foto's*, Kalmthout: Pelckmans, 2011, p. 8.

6 Gie VAN DEN BERGHE, *Kijken zonder zien [...]*, pp. 47-54.

7 Martijn KLEPPE, *Canonieke icoonfoto's. De rol van (pers)fotografie in de Nederlandse geschiedschrijving*, Delft: Eburon, 2013.

JOEY DE
KEYSER
historicus-
journalist

RECENSIE

EVA SCHANDEVYL

Tussen revolutie en conformisme.

Het engagement en de netwerken van linkse intellectuelen in België 1918-1956

Eva SCHANDEVYL, *Tussen revolutie en conformisme. Het engagement en de netwerken van linkse intellectuelen in België 1918-1956*, Brussel: ASP editions, 2012, 408 pp., ISBN: 978 90 5487 953 4.

Eva Schandevyl stelt zich in *Tussen revolutie en conformisme* tot doel om de intellectuele netwerken en de betrokkenheid van Belgische intellectuelen bij de sociaal-politieke ontwikkelingen in de periode 1918-1956 te belichten. De auteur legt de focus van dat (trans)nationale engagement aan de 'linkerzijde', waarbij dat concept een nauwkeurige definitie ontbeert. Een intellectueel definieert zich door de wil om de samenleving te veranderen en ook zelf een rol van betekenis te spelen in de maatschappij, al slaagt de intelligentsia in de door Schandevyl bestudeerde Belgische context er meer niet dan wel in om een stempel op het maatschappelijk gebeuren te drukken.

Schandevyl splitst haar studie op in twee delen: de periode na de Grote Oorlog tot en met de Tweede Wereldoorlog (1918-1944) met haar versnipperde intellectuele veld, en de vroege Koude Oorlog (1945-1956). Het jaar 1956 wordt als eindpunt verantwoord door de ontluikende consumptiemaatschappij en de bloedige inval van het Rode Leger in Hongarije, voor vele linkse intellectuelen de genadeslag voor hun geloof in de op de communistische partijbureaus beleden marxistische ideologie. In ieder hoofdstuk komt een groep intellectuelen aan bod: van pacifisten over humanitaire socialisten en internationalisten tot communisten. Die denkers en activisten zijn overwegend Franstalig, vrijzinnig en wonen of zijn actief in Brussel, het intellectueel kruispunt en centrum voor transnationale samenwerking bij uitstek. De geëngageerde netwerken zijn bovendien nagenoeg volkomen mannelijk. Vrouwen hadden immers nauwelijks toegang tot het politiek gebeuren en bleven verstoken van economisch, cultu-

reel en sociaal kapitaal. Om de intellectuele netwerken (zoals artistieke, universitaire en politieke kringen) in kaart te brengen, beroept de auteur zich in eerste instantie op tijdschriften, als forum waar men betekenis en structuur aan de werkelijkheid geeft. Een mooi voorbeeld daarvan is *Clarté*, een tijdschrift dat tijdens het interbellum in zijn streven naar een vredesideaal een internationale elite van intellectuelen poogde bijeen te brengen en een massabeweging trachtte uit te bouwen.

Met het oog op de individuele trajecten put dit onderzoek uitvoerig uit autobiografieën, persoonlijke geschriften en brieven. Zo verschaft Schandevyl de lezer inzicht in de sociologische doorsnede van de intellectueel-communistische gemeenschap na de Tweede Wereldoorlog door gebruik te maken van biografische steekkaarten, vragenlijsten en handgeschreven autobiografieën. Die documenten werden voor iedere intellectueel die toetrad tot de Kommunistische Partij van België opgesteld op vraag van de kader- en controlecommissies, die erg geïnteresseerd waren in onder meer het politiek kapitaal van de militant. Niet alleen draagt een dusdanige microbenadering in belangrijke mate bij tot de leesbaarheid van dit boek, het individuele traject maakt het ook mogelijk om nuances aan te brengen bij de grote structurele ontwikkelingen in de samenleving.

Het is een grote verdienste van de auteur om uitvoerig in te gaan op de brede sociale, culturele en internationale context van het intellectuele engagement. Daardoor slaagt ze erin haar studie op de – in de intellectuele historiografie – nauwe doorsnede van de sociaalhistorische en ideeënhistorische benaderingen te parkeren. Met deze uitgave, een herwerkte versie van haar doctoraal proefschrift uit 2003 aan de VUB, levert Schandevyl een uitstekende bijdrage tot de in vergelijking met Frankrijk moeizaam tot wasdom gekomen Belgische intellectuele geschiedenis.